

УДК 37.03:373

О. О. Буйдіна, кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри розвитку освітніх галузей Полтавської академії неперервної освіти ім. М. В. Остроградського

Buidina Olena, Candidate of Pedagogical Sciences, Chair of the Department of Educational Development, Poltava M. V. Ostrohradskyi Academy of Continuous Education

E-mail: buidina@pano.pl.ua

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-0356-949X>

В. В. Пилипенко, кандидат педагогічних наук, перший заступник директора Полтавської академії неперервної освіти ім. М. В. Остроградського

Pylypenko Vadym, Candidate of Pedagogical Sciences, First Deputy Director, Poltava M. V. Ostrohradskyi Academy of Continuous Education

E-mail: pylypenko.poippo@gmail.com

ORCID iD <http://orcid.org/orcid.org/0000-0001-9379-9517>

ЦЕНТРИ НАДОЛУЖЕННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ: ДОСВІД СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ

Дослідження присвячене аналізу ефективності центрів надолуження освітніх втрат у Полтавській області в умовах війни та пандемії COVID-19. Мета розвідки полягає у виявленні ключових моделей і практик, що сприяють відновленню навчальних досягнень учнів, розвитку їхніх компетентностей та наданню психологічної підтримки. Методологія дослідження включає аналіз діяльності трьох Центрів надолуження освітніх втрат (ЦНОВ) у Полтавській області, що використовують індивідуалізований підхід, модульний принцип навчання, систематичне оцінювання та проектну діяльність. Результати дослідження підтверджують позитивну динаміку навчальних досягнень учнів, що відвідують центри, та демонструють ефективність застосованих методик. Висновки роботи полягають у визначенні перспективних напрямів подальших досліджень, зокрема розробленні ефективних методик діагностики та компенсації освітніх втрат, аналізу моделей організації роботи центрів та вивчення впливу проектної діяльності на розвиток ключових компетентностей здобувачів освіти.

Ключові слова: освітні втрати, надолуження освітніх втрат, центри надолуження освітніх втрат, навчальні досягнення, психологічна підтримка, індивідуалізоване навчання, проектна діяльність.

CATCH-UP CENTERS: EXPERIENCE IN ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT

The study is dedicated to analyzing the effectiveness of catch-up centers in the Poltava Region in the context of the war and the COVID-19 pandemic. The aim of the work is to identify key models and practices that contribute to the recovery of students' academic achievements, the development of their competencies, and the provision of psychological support.

The methodology of the study includes a comprehensive analysis of the activities of three centers, which apply an individualized approach, adopt a modular approach to learning, utilize systematic assessment techniques, and engage students in project-based activities.

The findings confirm positive progress in the academic achievements of students attending the centers and demonstrate the effectiveness of the implemented methods.

The conclusions of the study identify promising directions for future research, including the development of effective diagnostic and compensatory methods for addressing learning losses, the analysis of various organizational models for the centers, and the study of the impact of project-based learning on the development of students' key competencies.

Keywords: learning losses, educational loss recovery, catch-up centers, academic achievements, psychological support, individualized learning, project-based learning.

Постановка проблеми. В умовах безпрецедентних викликів, спричинених війною та пандемією COVID-19, система освіти України постала перед критичною проблемою – значними освітніми втратами в учнівства. Дослідження Державної служби якості освіти (ДСЯО) у 2022 році виявило, що в першому півріччі 2022/2023 навчального року лише 15 % закладів освіти функціонували очно, при цьому 30 % учнів були позбавлені стабільного доступу до освітнього процесу. Міжнародне дослідження PISA-2022 підтвердило наявність суттєвої нерівності в освітніх досягненнях, зокрема, відставання учнів із сільської місцевості на 4–5 років від їхніх міських однолітків [3, с.7].

Незважаючи на визнання впливу соціально-економічних чинників на освіту, залишається недостатньо дослідженим вплив специфічних умов навчання в умовах воєнного стану на успішність учнів. Таким чином, виникає необхідність комплексного дослідження ефективності центрів надолуження освітніх втрат як інструменту компенсації освітніх втрат та подолання нерівності в доступі до якісної освіти.

Аналіз актуальних досліджень. Проблема освітніх втрат, що особливо загострилася в умовах пандемії COVID-19 та воєнного конфлікту, стала предметом активного дослідження в Україні і за кордоном. Зарубіжні вчені, зокрема M. Kuhfeld, L.T. Huong, T. Na-Jatturas, M. Gyöngyvér, H. Zoltán, H. Liao, C. Ma, H. Хуе, розкривають сутність освітніх втрат, їхню зумовленість тривалими прогалинами в навчанні та негативним впливом на освітній процес, спричиненим закриттям шкіл і переходом на дистанційне навчання. Їхні дослідження виявили, що тривалі перерви в навчанні призводять до значного зниження академічних досягнень, особливо серед учнів із соціально вразливих груп [7].

В Україні дослідження освітніх втрат в умовах воєнного конфлікту є актуальним напрямом наукових розвідок. О. Локшина та співавтори узагальнили міжнародний досвід подолання освітніх втрат, спричинених війною, наголошуючи на необхідності забезпечення неперервності навчання та інтеграції біженців [4]. Г. Бичко та В. Терещенко проаналізували визначення, причини та наслідки навчальних втрат, визначаючи їх як «будь-яку втрату знань, умінь, навичок та/або уповільнення чи переривання академічного прогресу через паузи в навчанні конкретного учня». Вони виділили такі основні чинники цих втрат, як пропуски занять, неефективне викладання, тривалі незаплановані перерви, спричинені соціальними кризами, війнами та природними катаклізмами [1, с. 8].

Інститут педагогіки НАПН України розробив методичні рекомендації щодо діагностики та подолання втрат у навчанні молодших школярів, ви-

явивши проблеми у формуванні техніки читання, освітні втрати з української мови та математики, а також труднощі при використанні чуттєвого досвіду та брак соціальних навичок [2]. Ю. Назаренко наголошує на необхідності багаторівневого моніторингу освітніх втрат та їхньої компенсації за допомогою адаптивних навчальних програм та додаткових занять [6]. І. Хворостяний [9] та Т. Яценко [10] пропонують конкретні методики роботи з учнями, що зазнали труднощів у навчанні української мови й літератури.

Незважаючи на значний обсяг досліджень, залишаються прогалини в розумінні специфіки освітніх втрат в умовах тривалого воєнного конфлікту. Зокрема, недостатньо вивчено вплив психологічної травми на освітні досягнення учнів; ефективність моделей організації центрів надолуження освітніх втрат; методики діагностики та компенсації освітніх втрат у старшій школі; вплив проєктної діяльності на розвиток ключових компетентностей здобувачів освіти.

Отже, сучасні дослідження освітніх втрат підкреслюють багатофакторність проблеми, необхідність системної діагностики та розроблення ефективних механізмів компенсації. Упровадження комплексних програм і методик є ключовим кроком до подолання негативних наслідків освітніх втрат. У цьому контексті особливого значення набуває діяльність Центрів із надолуження освітніх втрат, які створюються з метою надання додаткової підтримки учням, які зазнали освітніх втрат. Робота центрів є критично важливою для мінімізації довгострокових наслідків впливу воєнних дій на освітній процес та забезпечення рівних можливостей для всіх учнів.

Мета статті (мета, методологія та методи дослідження) полягає у комплексному аналізі ефективності центрів надолуження освітніх втрат у контексті подолання наслідків воєнного конфлікту та пандемії COVID-19. Для досягнення цієї мети передбачається:

- 1) виявити та систематизувати ключові моделі організації та методики роботи центрів надолуження освітніх втрат;
- 2) оцінити вплив діяльності центрів на динаміку навчальних досягнень, розвиток ключових компетентностей та психоемоційний стан учнів;
- 3) визначити фактори, що сприяють або перешкоджають ефективній роботі центрів;
- 4) розробити практичні рекомендації щодо вдосконалення діяльності центрів з метою оптимізації процесу надолуження освітніх втрат.

Дослідження базується на аналізі звітів про роботу центрів з надолуження освітніх втрат, а також використанні інших методів дослідження, таких як спостереження, опитування та тестування. Отримані результати дослідження можуть

бути корисними для працівників галузі освіти, науковців, а також усіх, хто цікавиться проблемою надолуження освітніх втрат та підвищення якості освіти.

Викладення основного матеріалу дослідження. Надолуження освітніх втрат – це багатоаспектний комплексний педагогічний процес, спрямований на відновлення та актуалізацію раніше засвоєних знань, які були втрачені або частково деактивовані внаслідок різноманітних факторів, таких як збройні конфлікти, пандемічні кризи, стихійні лиха тощо.

Цей процес суттєво відрізняється від традиційного навчання. Зокрема, *навчання в традиційних умовах* фокусується на опануванні конкретної навчальної дисципліни, розвитку особистості з урахуванням особливостей освітнього процесу певного закладу та контингенту здобувачів освіти. *Надолуження ж освітніх втрат* – це усунення конкретних прогалин у знаннях, що виникли внаслідок перерви в навчальному процесі, «вирішення», так би мовити, «локальної» навчальної проблеми певного навчального предмета, на яку є запит через конкретний новий виклик [5, с. 6].

Дослідження зосереджено на аналізі діяльності Центрів надолуження освітніх втрат (ЦНОВ) у Полтавській області, створених у межах проекту ЮНІСЕФ «Розвиток потенціалу молоді в Полтавській та Сумській областях» із метою виявлення ефективних моделей і практик, що сприяють подоланню освітніх прогалин в учнів 5–11 класів.

Дослідження базується на комплексному підході, що поєднує якісні і кількісні методи: аналіз документації, педагогічне спостереження, анкетування серед педагогів та адміністраторів ЦНОВ для оцінювання ефективності роботи центрів, виявлення проблемних аспектів та пропозицій щодо покращення їхньої роботи, аналіз результатів навчання, аналіз проектної діяльності, статистичний аналіз.

У Полтавській області Центри надолуження освітніх втрат створено на базі трьох закладів загальної середньої освіти:

- ліцею № 17 «Інтелект» Полтавської міської ради Полтавської області;
- ліцею № 2 «Подільський» Полтавської міської ради Полтавської області;
- Супрунівського навчально-виховного комплексу Полтавської міської ради Полтавської області.

Упродовж функціонування Центри стали осередками інноваційних підходів до навчання, продемонструвавши достатній рівень адаптивності та результативності. Ці центри надають безоплатну допомогу з математики, української мови, англійської мови, історії, зосереджуючись на відновленні знань, розвитку ключових компетентностей та

підготовці до НМТ. Водночас ЦНОВ здійснюють психологічну підтримку здобувачів освіти.

Завдяки комплексному підходу, що поєднує індивідуалізацію, модульний принцип, розвиток компетентностей, формувальне оцінювання та психологічну підтримку, ЦНОВ забезпечують ефективне надолуження освітніх втрат і сприяють всебічному розвитку учнів.

Основою роботи центрів є *індивідуалізація навчального процесу*. ЦНОВ пропонують гнучку систему навчання, що враховує індивідуальні темпи та інтереси кожного учня. Для цього проводиться ретельна діагностика навчальних досягнень, на основі якої розробляються персоналізовані навчальні плани, що відповідають державним стандартам та індивідуальним потребам учнів.

Модульний принцип навчання передбачає організацію навчального процесу у формі модулів із чітко визначеним результатом. Тривалість модулів становить від 6 до 16 годин, найчастіше – 10 годин.

Формування навчальних груп відбувається за віком або освітніми потребами. Групи за віком (класами) формуються з учнів однієї паралелі для вивчення предметів, що відповідають їхній шкільній програмі. Групи за освітніми потребами (змішані класи) формуються з учнів різних класів, які мають спільні освітні потреби або інтереси. Обидва підходи сприяють створенню атмосфери взаємодопомоги та підтримки в групах.

Центри приділяють значну увагу *розвитку ключових компетентностей* і наскрізних умінь. Зокрема, широко використовуються проектна діяльність, інтерактивна взаємодія, ігрові та творчі методи тощо.

Систематичне оцінювання є важливим елементом навчального процесу. Вхідне та вихідне оцінювання дає змогу відстежувати прогрес учнів та коригувати навчальні програми. Оцінювання є персоналізованим і гнучким, базуючись на постійному моніторингу. Окрім того, *формувальне оцінювання* використовується для надання зворотного зв'язку учням упродовж навчання, сприяючи їхньому самовдосконаленню, формуванню адекватної самооцінки (рис. 1).

Центри надають *психологічну підтримку*. Із цією метою впроваджено модулі психологічної підтримки, щоб допомогти учням подолати не лише освітні, а й психологічні втрати. Під час навчального процесу педагоги надають емоційну підтримку, що сприяє поліпшенню самостійності та впевненості учнів.

Дослідження досвіду діяльності різних центрів є важливим завданням, адже дає змогу виявити найбільш ефективні моделі та практики, які можуть бути використані для покращення якості освіти.

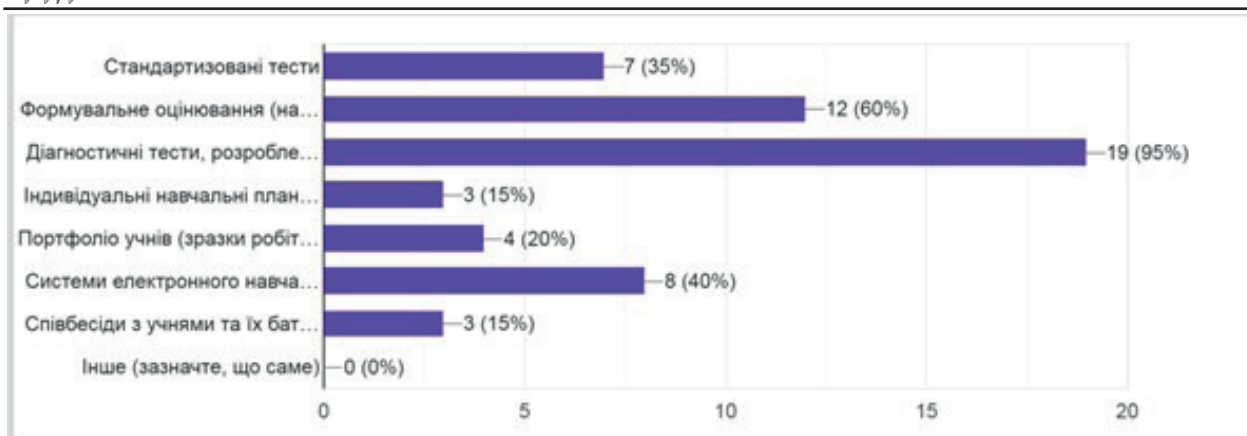

Рис. 1. Інструменти оцінювання учнів у ЦНОВ Полтавської області

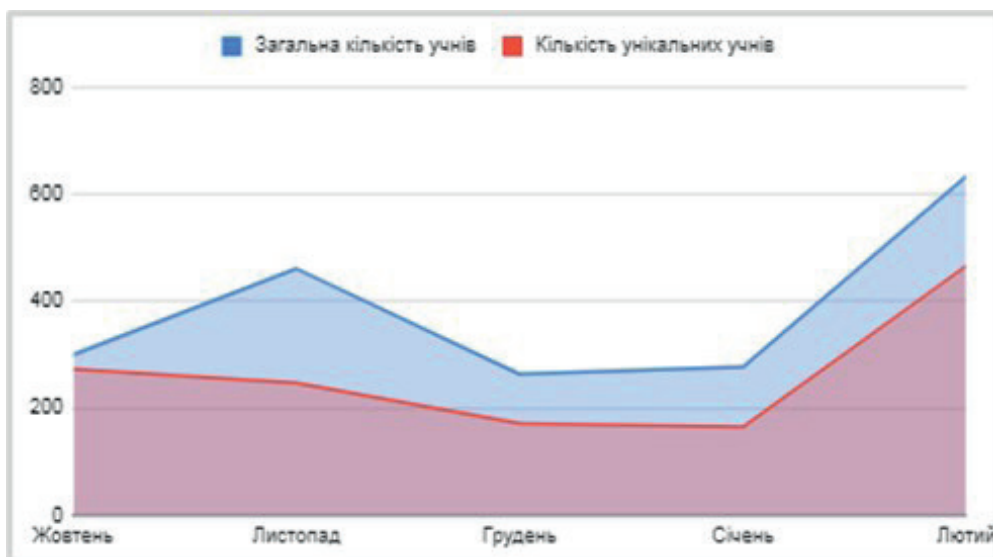

Рис. 2. Відвідуваність учнями ЦНОВ Полтавської області за місяцями

Упродовж п'яти місяців роботи (жовтень 2024 – лютий 2025 рр.) до роботи Центрів було залучено **1935 учнів**, із яких **1322 були унікальними**, як це відображено на *рис. 2*, що ілюструє динаміку відвідування центрів учнями під час цього періоду.

Рисунок чітко демонструє зростання загальної кількості відвідувань у лютому 2025 року, що засвідчує позитивну динаміку залучення учнівської молоді до діяльності центрів. Цей тренд, імовірно, зумовлений:

- 1) розширенням спектра послуг, зокрема, завдяки впровадженню модулів психологічної підтримки;
- 2) використанням інноваційних навчальних форматів, що відповідають сучасним інтересам учнівської молоді;
- 3) створенням зручного та доступного освітнього середовища, що включає офлайн і онлайн-формати навчання;
- 4) посиленням інформаційної кампанії через соціальні мережі, вебсайти, місцеву рекламу, організацію презентацій.

Упродовж указанного вище періоду розроблено **108 навчальних модулів** та проведено **1080 за-**

нять. До роботи в центрах було залучено **22 педагога та 1 психолог**, а також **3 адміністратори**.

Діяльність Центрів із надолуження освітніх втрат у Полтавській області протягом жовтня 2024 – лютого 2025 рр. підтвердила високу ефективність роботи та позитивний вплив на навчальні досягнення учнів 5–11 класів. Усі три центри продемонстрували позитивну динаміку в надолуженні освітніх втрат, що підтверджується зростанням навчальних показників у більшості предметів та класів. Темпи приросту навчальних показників варіюються від 11 % до 70 %, що свідчить про позитивні результати роботи центрів.

Для підтвердження ефективності роботи центрів подамо приклади успішних практик, зокрема, за станом на лютий 2025 року.

ЦНОВ-1, розташований на базі ліцею № 17 «Інтелект», відзначається найвищими темпами приросту навчальних досягнень, особливо з української мови (65,1 % у 8 класі). Цей успіх значною мірою зумовлений активною участю учнів у проєкті «Мовні лабіринти: досліджуємо синтаксис та пунктуацію», що передбачав мовний квест та створення ментальних карт і дав дітям змогу застосовувати теоретичні знання на практиці.

ЦНОВ-2 демонструє стабільні позитивні результати з усіх предметів із середнім показником 31,4 %, що підтверджує ефективність обраних методик. Педагоги цього центру активно використовували інтерактивні ігри, проєктну діяльність та інформаційні технології, а також застосовували диференційований підхід. Проєкт «У світі фразеології» для учнів 9–10 класів став прикладом успішної проєктної роботи, під час якої учні не лише вивчали фразеологізми, а й створювали власні ілюстрації і презентації.

Результати навчання учнів у ЦНОВ-3 (Супрунівський НВК) у лютому 2025 року засвідчили загальний приріст знань у діапазоні 11–49 % із найвищим показником у 10–11 класах із математики. Середній темп приросту за навчальними модулями становив 27,5 %. Особливо успішною практикою стало використання навчальних матеріалів British Council та інтерактивних вправ на платформах Learning.Apps та Wordwall, що допомогло учням 5-х класів досягти приросту знань з англійської мови на 34 %.

Розрив 27,5 % – 65,1 % не означає різницю в якості у 2,5 рази, оскільки центри є автономними в оцінюванні та використовують різні методики. Важливо розуміти, що кожен центр має свою специфіку учнівського складу, структуру та організацію роботи, професійний склад педагогів, що відображає складність і багатогранність проблеми надолуження освітніх втрат.

Ефективність роботи центрів не обмежується лише академічними досягненнями. Важливою складовою є також розвиток ключових компетентностей учнів, їхня соціалізація та психологічна підтримка. У цьому контексті проєктна діяльність має особливу роль.

Упродовж жовтня 2024 – лютого 2025 року в зазначених центрах реалізовано 13 проєктів, у яких взяли участь 193 учні **6–11 класів**. Переважно це були середньотривалі або короткотривалі проєкти, що уможливило педагогам швидко реагувати на потреби учнів та досягати конкретних результатів. Переважали дослідницькі, творчі, практичні й соціальні проєкти. Показник результативності (темпу приросту) досягнень учнів за результатами проєктної діяльності коливається в межах **30,3%–86,8 %**.

Тематика проєктів різноманітна, часто мала *інтегрований характер*, поєднуючи предметні компетентності з різних освітніх галузей. За різними навчальними напрямами здійснені такі проєкти:

— *українська мова* – «Життя дієслова: від граматики до творчості», «У світі фразеології», «Мовні лабіринти: досліджуємо синтаксис та пунктуацію», «Про сучасне життя простими словами», «Воєнні неологізми»;

— *англійська мова* – «Clothes and weather», «Я і навколишнє середовище»;

— «School subjects», «Ukraine and Foreign Countries», «National Cuisine», «Yesterday, today, tomorrow», «Moments of my life»;

— *історія* – «Полтавські сторінки історії бронзової мініатюрної скульптури».

Під час реалізації проєктів учні мали змогу потренувати такі вміння та навички: критичне мислення (аналіз інформації, виявлення причинно-наслідкових зв'язків, формулювання висновків), творчі здібності (створення власних проєктних продуктів, генерування нових ідей, використання нестандартних підходів), комунікативні навички (робота в команді, презентація результатів своєї роботи, ведення дискусій), дослідницькі навички (збір і аналіз даних, проведення експериментів, формулювання гіпотез), використання сучасних технологій, навички самостійної роботи, навички роботи з онлайн-інструментами: Wordwall, LearningApps, JustClass.

Важливо зазначити, що, незважаючи на спільну мету та завдання, згадані центри різняться за багатьма параметрами. Кожен центр має свою специфіку учнівського складу, що визначається віком, рівнем підготовки, інтересами та потребами учнів; свою унікальну структуру й організацію роботи, що зумовлено особливостями приміщення, наявністю обладнання, іншими чинниками; професійний склад педагогів, які мають різні компетентності та досвід роботи. Ця різноманітність є не випадковою, адже вона відображає складність та багатогранність проблеми надолуження освітніх втрат. Кожен центр шукає свої шляхи вирішення цієї проблеми, ураховуючи особливості учнів, що його відвідують, та можливості.

Висновки. Результати проведеного дослідження підтвердили ефективність діяльності Центрів надолуження освітніх втрат у Полтавській області як інструменту подолання освітніх прогалин, спричинених воєнним конфліктом. ЦНОВ демонструють високу ефективність завдяки комплексному підходу, що включає індивідуалізацію навчання, модульний принцип організації освітнього процесу, розвиток ключових компетентностей, систематичне оцінювання та психологічну підтримку. Аналіз динаміки навчальних досягнень учнів підтвердив позитивний вплив діяльності ЦНОВ, що виражається у зростанні навчальних показників у більшості предметів та класів. Дослідження підтвердило ефективність проєктної діяльності як методу розвитку ключових компетентностей учнів і підвищення їхніх навчальних досягнень. Різноманітність ЦНОВ за організаційними формами, методиками та педагогічним складом дає змогу враховувати індивідуальні потреби учнів, забезпечує гнучкість освітнього процесу.

Отже, ЦНОВ належить ключова роль у відновленні знань, розвитку компетентностей та пси-

хологічний підтримці учнів, а отже, забезпеченні ефективного надолуження освітніх втрат.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у розробленні та апробації ефективних методик діагностики та компенсації освітніх втрат у різних вікових групах, враховуючи специфіку кожного етапу навчання; проведенні порівняльного аналізу ефективності різних моделей організації роботи ЦНОВ, зокрема, з використанням цифрових технологій та дистанційного навчання; поглибленому вивченні впливу проєктної діяльності на подолання освітніх втрат та розвиток ключових компетентностей учнів, зокрема, дослідження тривалих ефектів проєктного навчання.

Ці напрями подальших досліджень сприятимуть глибшому розумінню проблеми освітніх втрат, розробленню ефективних стратегій їхнього подолання та вдосконаленню роботи ЦНОВ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бичко Г., Терещенко В. Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання. Київ : УЦОЯО, 2023.
2. Діагностика та механізми подолання втрат у навчанні молодших школярів. Методичні рекомендації. Київ: Інститут педагогіки НАПН України, 2023. URL: <http://surl.li/mirtq>
3. Дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2022/2023 навчальному році ДСЯО за підтримки SURGe. 2023. С. 7.
4. Локшина, О. та ін. Освіта в реаліях війни: орієнтири міжнародної спільноти: оглядове видання. НАПН України, Інститут педагогіки НАПН України, 2022.
5. Методичні рекомендації до програми з надолуження освітніх втрат «КЕЧ!» з української мови та математики за 1–3 класи. ГО «ГО ГЛОБАЛ», 2024.
6. Назаренко Ю. Освітні втрати: підходи до вимірювання та компенсації. Київ : Cedoss, 2022.
7. Оверченко М. Роль міжнародних та громадських організацій у подоланні освітніх втрат в Україні. *Український педагогічний журнал*. 2024. № 1. С. 65–73. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/723>.
8. Рекомендації щодо організації програми з надолуження освітніх втрат. МОН, ЮНІСЕФ, 2023.
9. Хворостяний І. Подолання освітніх втрат з української мови та літератури. Методичні рекомендації та приклади уроків. URL: <http://surl.li/hnrnu>
10. Яценко Т. та ін. Українська література. 5 клас: експрес-курс подолання освітніх втрат: практичний порадник. Київ : Педагогічна думка, 2023. 58 с. URL: <http://surl.li/mikxw>

REFERENCES

1. Bychko H., Tereshchenko V. (2023). Navchalni vtraty: sutnist, prychyny, naslidky ta shliakhy podolannya [Learning losses: essence, causes, consequences, and ways to overcome them]. Kyiv : UCEQA. [in Ukrainian].
2. Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine (2023). Diahnostyka ta mekhanizmy podolannya vtrat u navchanni molodshykh shkoliariv. Metodychni rekomendatsii [Diagnosis and mechanisms for overcoming learning losses in primary school students. Methodological recommendations]. Kyiv : Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine. [in Ukrainian]. URL: <http://surl.li/mirtq>
3. State Service for Education Quality of Ukraine with the support of SURGe (2023). Doslidzhennia jakosti orghanizatsii osvithnoho procesu v umovakh viiny u 2022/2023 navchalnomu roci» DSIAO za pidtrymky SURGe [Research on the quality of educational process organization in wartime conditions during the 2022/2023 academic year]. State Service for Education Quality of Ukraine with the support of SURGe. [in Ukrainian].
4. Lokshyna, O. (ed) (2022). Osvita v realiiakh viiny: oriientyry mizhnarodnoi spilnoty: ohliadove vydannia [Education in the realities of war: international community guidelines. A review publication]. NAES of Ukraine, Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine. [in Ukrainian].
5. NGO «GO GLOBAL» (2024). Metodychni rekomendatsii do prohramy z nadoluzhennia osvithnikh vtrat «KECh!» z ukrainskoi movy ta matematyky za 1-3 klasy [Methodological recommendations for the educational loss recovery program «KECh!» in Ukrainian language and mathematics for grades 1-3] . NGO «GO GLOBAL» [in Ukrainian].
6. Nazarenko, Yu. (2022). Osvitni vtraty: pidkhody do vymiriuvannia ta kompensatsii [Educational losses: approaches to measurement and compensation]. Kyiv: Cedoss. [in Ukrainian].
7. Overchenko, M. (2024). Rol mizhnarodnykh ta hromadskykh orhanizatsii u podolanni osvithnikh vtrat v Ukraini [The role of international and non-governmental organizations in overcoming educational losses in Ukraine]. Ukrainian Pedagogical Journal [Ukrainian Pedagogical Journal]. № 1, 65–73. [in Ukrainian]. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/723>
8. Ministry of Education and Science of Ukraine, UNICEF (2023). Rekomendatsii shchodo orhanizatsii prohramy z nadoluzhennia osvithnikh vtrat [Recommendations for organizing an educational loss recovery program], Ministry of Education and Science of Ukraine, UNICEF. [in Ukrainian].
9. Khvorostianyi, I. Podolannya osvithnikh vtrat z ukrainskoi movy ta literatury [Overcoming educational losses in Ukrainian language and literature]. Methodological recommendations and lesson examples. [in Ukrainian]. URL: <http://surl.li/hnrnu>
10. Yatsenko, T. (ed) (2023). Ukrainska literatura. 5 klas: ekspres-kurs podolannya osvithnikh vtrat: praktychnyi poradnyk [Ukrainian literature. Grade 5: Express course on overcoming educational losses: a practical guide]. Kyiv : Pedagogical Thought. [in Ukrainian]. URL: <http://surl.li/mikxw>

Цитувати: Буйдіна О. О., Пилипенко В. В. Центри надолуження освітніх втрат: досвід становлення та розвитку. *Постметодика*. 2025. № 1 (144). С. 5–10.

Buidina O. O., Pylypenko V. V. (2025). Tsentry nadoluzhennia osvithnikh vtrat: dosvid stanovlennia ta rozvytku [Centers for making up for educational shortcomings: experience of completion and development]. *Postmetodyka*. 1 (144). 5-10. [in Ukrainian] URL: